

J. D. UNWIN *SEX AND CULTURE*
CÍMŰ MŰVÉNEK KRITIKAI FELDOLGOZÁSA

EGY FORRADALMI KÍSÉRLET

MONOGÁMIA VS. POLIAMÓRIA –
MI JÓ AZ EMBERNEK?

Krúdy Tamás

J. D. UNWIN SEX AND CULTURE
CÍMŰ MŰVÉNEK KRITIKAI FELDOLGOZÁSA
EGY FORRADALMI KÍSÉRLET
MONOGÁMIA VS. POLIAMÓRIA – MI JÓ AZ
EMBERNEK?

Krúdy Tamás

Egyre tisztább képünk van arról, hogy mekkora kárt okozott az 1960-as években lezajlott ún. szexuális forradalom a férfi-nő viszonyban, a családban, az emberi méltósághoz kapcsolódó kérdésekben, és az egész társadalom szövetében. Ennek azonban távolról sincs vége, sőt úgy tűnik, hogy a „forradalmi terror” időszak, amely minden forradalom velejárója, még csak most következik. A szexuális forradalom hengere ugyanis vakon halad előre, és ennek folyományaként tulajdonképpen egyenjogúvá válik minden olyan szexuális viselkedés, amely ezt megelőzően tabunak számított. Ami tegnap még lehetetlennek tűnt, az mára már velünk élő valóság, és ami most tűnik elképzelhetetlennek, az holnapra a mindennapok része lehet. Mindig újabb és újabb marginális csoport kerül előtérbe, akik társadalmi elismertségükért, hátrányos megkülönböztetésük ellen küzdenek, mondván, hogy csak szabadon szeretnének élni és szeretni, amit a több ezer éves hagyományok, a maradi közfelfogás és az olyan konzervatív szervezetek akadályoznak meg, mint az egyházak. A támadások középpontjában ma az egy férfi és egy nő közötti monogám házasság áll, amelynek a megdöntésétől ill. felszámolásától várja helyzetének a javulását sok, magát elnyomottnak érző szexuális kisebbség. Ebben a kontextusban nagyon fontossá válik, hogy mit gondolunk az emberről, mit tartunk az ember természetes állapotának: a monogámiát-e vagy esetleg valamilyen más formációt. Ez az írás a J. D. Unwin Sex and Culture című művét feldolgozó tanulmányorozat része és szervesen kapcsolódik az abszolút monogámia intézményével foglalkozó „Fejlődés, de milyen áron?” című tanulmányhoz.

PROMISZKUUS¹ ÓSKÖZÖSSÉGEK?

A monogámia eredetéről tudományos vita folyik. Vannak, akik azt mondják, hogy ez felel meg az emberi természetnek, mások pedig éppen hogy azzal ellentétesnek gondolják. Tény, hogy az európai nemzetek világhódító törekvéseit megelőzően az őshonos kultúráknak csupán 16%-a volt monogám, 83%-a poligám (azaz egy férfinak több felesége is lehet) és mindössze 1%-a gyakorolta a poliandriát, azaz azt a kapcsolati formát, amikor egy nőnek több férje is lehet. A nyugati nemzetek birodalmi törekvéseik során a vallásukat és a kultúrájukat is exportálták a meghódított földrészek és népeik számára – szól az egyik oldal véleménye –, ezért az, hogy ma a monogámia az uralkodó együttélési forma, nem egy organikus fejlődésnek, hanem pusztán annak a történelmi véletlennek köszönhető, hogy a Nyugat gyarmatosította a Délt és a Keletet, és nem fordítva. A kereszténység erőszakos terjesztésével vált uralkodó párkapcsolati formává a monogám házasság. Egyre-másra jelennek meg a népszerű tudományos könyvek, mint pl. David P. Barash – *Out of Eden*, Christopher Ryan és Cacilda Jetha *Sex at Dawn* vagy a népszerű izraeli szerző, Noah Harari magyarul is megjelent *Sapiens – Az emberiség rövid története* című műve, amelyek a poligám promiszkuitást tartják az emberi faj természetes állapotának. Ezen szerzők általában idilli képet festenek a vadászó-gyűjtögető életmódot folytató elődeinkről, akik önfelelt boldogságban vándoroltak a szélfúttá rónaságokon, hogy teljes ő- és vagyonközösségben élve mindenen osztozzanak – mintegy megelőlegezve, illetve mintájául szolgálva az egyszer beköszöntő kommunizmusnak. És, ahogy azt a *2017-es Monogamy explained című Netflix filmben*² is elmagyarázzák a szakértők, ha az ősközösségekben valóban mindent megosztottak egymással az emberek, miért pont a szexuális partnerek jelentettek volna kivételt?

A marxista antropológia szerint a magántulajdon megjelenése és a felhalmozott vagyon továbbörökítésének vágya vezetett el ahhoz a forradalmi változáshoz az emberiség történetében mintegy 10 ezer évvel ezelőtt, amelyet mezőgazdasági fordulatnak is szoktak nevezni. Ennek eredményeképpen jött létre a (monogám) házasság intézménye, amely arra szolgált, hogy a férfiak kisajátítsák a nők szexualitását, és ezáltal átvegyék az uralmat a nők felett, akiket teljes jogfosztottságba taszítottak – állítja a marxista történelemfelfogás. A magántulajdonnal rendelkező férfinak biztosnak kellett lennie abban, hogy a vagyonát öröklő utódok valóban az ő gyerekei, és nem egy másik férfi evolúciós sikerét segíti elő öntudatlanul, ezért a női érintetlenség és tisztaság felértékelődött, amelynek betartására szigorú szabályokat vezettek be. (Ma inkább ez az uralkodó narratíva, bár Engels *A család, a magántulajdon és az állam eredete*³ című művében fordított sorrendet állít fel. Szerinte létezett egy kezdeti matriarchátus, amelyben teljes szexuális szabadság uralkodott, és amelyben csak az utódok anyja számított, az apja nem. A női nem történelmi veresége akkor következett be, amikor az utódlást elkezdték apai ágon számon tartani. A férfiak ugyanis ekkor átvették a családfő szerepét is, és a nőket szolgásgába taszították, saját vágyaik tárgyaként és szülőgépekként kezelték őket. A férfi első tulajdona így a nő lett, ami maga után hozta az anyagi tulajdon megjelenését is, amiből aztán a kapitalizmus kizsákmányoló rendszere kifejlődött.) Akárhogy is volt, a lényeg az, hogy a nőt megfosztották a saját szexualitása feletti uralomtól, „cserébe” azért az anyagi és fizikai biztonságért, amelyet a férfi munkája és védelme jelentett számára.

Ez ma az általánosan elfogadott narratíva, azaz, hogy a magántulajdon megjelenése szilárdította meg a (monogám) házasság intézményét és a nők patriarchális alávetettségét. Ebből pedig az következik, hogy a monogám házasság nem az ember természetes állapota, ahogy a magántulajdon sem, és ha sikerül felszámolni a tulajdonon alapuló egyenlőtlenségeket a világban, akkor a házasság intézménye is magától el fog tűnni. Nagyon sokan vallják ma ezt a nézetet, amely mögött nem nehéz felfedezni az 1968-as szexuális forradalom ideológiáját. A szexuális forradalom nyomán lezajlott társadalmi és kulturális változás mára oda vezetett, hogy a média – elsősorban a nyugati, de az onnan inspirálódó keleti is – teljes mértékben elfogult a szexualitással kapcsolatos kérdésekben. A szexualitással kapcsolatban csak egyetlen helyes álláspont létezik, amely nemcsak tolerál és elfogad, hanem teljes mértékben támogat mindenfajta szexuális viselkedést. A monogámia természetellenességét, illetve hiteltelenítését célzó poliamor mozgalmak szinte kizárólag pozitív színben kerülnek bemutatásra a nyugati médiában, - ahogy erre pl. a *Journalism's uncomfortable marriage to non-monogamy*⁴ című cikk is felhívja a figyelmet

¹ Szexuális szabadságban élő. (Szó szerint: partnereit gyakran váltogató.) Az ilyen közösségekben teljesen szabad a szexualitás, nincsenek kialakult, stabil párok, nincs féltékenység. A feljegyzett történelem során számos szabad szerelmen alapuló közösség alakult ki, amelyek kivétel nélkül mind összeomlottak (túlnyomó többségében már az alapító generáció életében), mert az emberek képtelenek voltak megszabadulni az exkluzivitásnak attól a formájától, amit úgy hívnak, hogy szerelem.

² *Monogamy explained*, Netflix, 2017 (magyar felirattal: <https://vimeo.com/349946197#>)

³ F. Engels: *A család, a magántulajdon és az állam eredete*. Lewis H. Morgan kutatásai nyomán, Zürich, Volksbuchhandlung, 1884.

⁴ Hal Boyd: *Journalism's uncomfortable marriage to non-monogamy*, 2019. nov. 9., <https://mercatornet.com/journalisms-uncomfortable-marriage-to-non-monogamy/24900/>

-, de ha csak magyar nyelvű találatokat nézünk a poliamória vagy non-monogámia⁵ kifejezésekre, akkor is kizárólag támogató írásokat találunk. (Talán azért, mert az intakt (monogám) házasság és család előnyei annyira nyilvánvalóak (még) számunkra, hogy szükségte-
lennek érezzük megvédeni az olyan abszurdnak tűnő támadásoktól, mint a poliamória. Ám a mai posztmodern korban ez már nem tartható, a nyilvánvalónak tűnő dolgok is magyarázatra szorulnak. Szerencsére a társadalomtudományok ebben a segítségünkre vannak: számtalan *külföldi*⁶ és *magyar*⁷ kutatás bizonyítja, hogy a jó házasságban az emberek tovább élnek⁸, boldogabbak, kielégítőbb a szexuális életük, minden egészségügyi mutatójuk jobb, sőt, többet is keresnek, mint azok, akik nem élnek házasságban. Tényleg oldalakon keresztül lehetne sorolni a házasság előnyös voltát alátámasztó kutatásokat, a társadalomtudományok meglehetősen egységes képet mutatnak ebben a kérdésben.)

A MONOGÁMIA AZ EMBER TERMÉSZETES ÁLLAPOTA

Sokkal kisebb nyilvánosságot kap a sajtóban – feltehetően azért, mert nem illik bele a fentebb vázolt narratívába – az az antropológia, amelyik a monogámiát az ember természetes állapotának tartja. „Nagy gondolkodók Rousseau-tól kezdve Marxon és Engelsen át Margaret Meadig nem tudtak ellenállni a kísértésnek, hogy egy nem is olyan régi promiszkuus emberi múltból elmélkedjenek, amelyből aztán a házasság kikristályosodott – írja a Magyarországon is ismert oxfordi zoológus, író és újságíró Matt Ridley. – Először úgy tűnt, hogy a kezdeti találkozások más civilizációkkal például Mexikóban vagy Tahitiben, amelyek a mezőgazdaság köré épültek, és jelen volt bennük a többnejűség, megerősítik ezt az elképzelést, de amikor a 20. századi antropológusok elkezdték egyre jobban megismerni a vadászó-gyűjtögető életmódot folytató ősközösségeket, meglepődve tapasztalták, hogy a monogám házasság uralkodott bennük. Az emberi fajnál a monogámia valószínűleg több százezer, ha nem millió évre nyúlik vissza.”⁹ Ezt az álláspontot képviseli például David M. Buss a University of Michigan világhírű evolúcióspszichológia professzora, akinek *Veszélyes szenvedély* című könyve magyarul is megjelent. Az emberi párválasztás vezető kutatója szerint a poliamória nem az ember természetes állapota. „Nincs a világon olyan kultúra, amelyikben a férfiak ne lennének szexuálisan féltékenyek”¹⁰, mondja. Egyes antropológusok – talán éppen saját idealizmusuk által félrevezetve – azt hitték, hogy bizonyos társadalmak támogatták a poliamóriát. Ezekről azonban utólag mindig kiderült, hogy nem igazak. A Francia-Polinéziához tartozó Marquises-szigetek lakóiról sokáig állították, hogy poliamóriás társadalomban élnek, amíg ki nem derült: a férj engedélyén múltott, hogy a felesége mikor és kivel kerülhetett szexuális kapcsolatba. Ennek az engedélynek a hiányában ugyanis a nőt megverték, sőt gyakorta meg is ölték. A másik ilyen tévhit az inuitokat (eszkimók) övezi, akik állítólag szabadon osztoznak egymás feleségén, az arra tévedő utazónak pedig a szállás és az élelem mellett őt is előzékenyen felajánlják. A valóságban azonban ilyesmire csak rendkívül ritkán került sor, és bebizonyosodott, hogy az eszkimó férfiak ugyanannyira féltékenyek, mint a férfiak bárhol máshol a világon, és féltékenységi rohamaikban akár meg is ölik a feleségüket. Buss professzor szerint ennek az agresszív szerelemféltésnek az az evolúciós értelme, hogy a férfi sosem lehet egészen biztos abban, hogy a gyermek, akit ő pénzt, idejét és energiáját nem kímélve felnevel, valóban az övé. „Nincsenek a világon olyan paradicsomi helyek, amelyeket szexuálisan felszabadult emberek népesítenének be”¹¹, foglalja össze a mondottakat David M. Buss. A poliamória tehát ellentétes az ember eredendő természetével. Ugyanerre a következtetésre jut William Tucker, aki *Marriage and Civilisation*¹² című művében azt állítja, hogy egyenesen a monogámiának köszönhetjük ember voltunkat. A *Monogamy made us human* című cikkben¹³ ismerteti, hogy a 20. században az összes vadászó-gyűjtögető életmódot folytató társadalom, amelyeknél még nem következett be a „mezőgazdasági fordulat”, azaz a Kalahári sivatag bushmanjai, a közép-afrikai pigmeusok illetve az ausztráliai őslakosok, az aboriginálok, mind monogámok voltak. Úgy tűnik tehát, hogy az emberi faj eredeti életállapota a monogámia. „Nyilvánvalóan a mezőgazdaság feltalálása, a javak felhalmozása és az állandósuló anyagi jólét vezette el oda a primitív mezőgazdaságtól, hogy belekóstoljon a poligámiába – írja a cikkben W. Tucker – : a gazdagabb férfiak így több nőhöz férhettek hozzá, és a kevésbé tehető

⁵ E két kifejezés olyan intim kapcsolati típust jelöl, amelyben egyidejűleg kettőnél több személy vesz részt, erről minden résztvevőnek tudomása van, és hozzá is járul. Nem azonos a poligámiával, amelyben egy férfinak több felesége is lehet, bizonyos szigorú szabályok betartása mellett.

⁶ Pat Fagan, Anne Dougherty és Miriam McElvain: *164 Reasons to Marry*, 2014. január 2., <https://downloads.frc.org/EF/EF12A85.pdf>

⁷ Rövid Irén: *Olyan jó egyedül?*, 2020. március 2., <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2020/02/ts600206.pdf>

⁸ Kopp Mária: *A gyógymód neve: család*, 2017.04.03., <https://kepmas.hu/hu/a-gyogymod-neve-csalad>

⁹ Matt Ridley: *Why is polygamy declining?*, 2014. január 14., [https://www.rationaloptimist.com/blog/why-is-polygamy-declining-1\(ford.K.T\)](https://www.rationaloptimist.com/blog/why-is-polygamy-declining-1(ford.K.T))

¹⁰ David M. Buss: *Veszélyes szenvedély*, Vince Kiadó, 2002.

¹¹ <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2006/jul/09/familyandrelationships2>

¹² W. Tucker: *Marriage and Civilisation*, Regnery Publishing, 2014, febr. 3.

¹³ W. Tucker: *Monogamy Made Us Human*, 2014. február 3., <https://www.nationalreview.com/2014/02/monogamy-made-us-human-william-tucker/>

férfiakat, minden különösebb következmény nélkül, ki lehetett zárni a törzsből. [...] A monogámia (*tehát*) az emberi kapcsolat eredeti formája, míg a poligámia csak egy későbbi fejlemény. [...] A poligámia csak egy kisiklás, ami akkor következett be, amikor a vadászó-gyűjtögető társadalmak közösségi normái összeomlottak.”¹⁴ (Tucker a már idézett cikkében Jane Goodall megfigyeléseire alapozva meggyőzően mutatja be, hogy az ember legközelebbi rokonainál az állatvilágban, az egyébként szexuális értelemben véve kommunisztikusnak mondott csimpánzoknál, ahol minden nőstény párosodik minden hímmel, hogyan jut mégis érvényre a monogámia¹⁵. Azok, akik a monogámiát az emberi természettel ellentétesnek mondják, ugyanis előszeretettel hivatkoznak az állatvilágra, ahol az emlősök csupán 9%-a, és a főemlősöknek is mindössze alig több, mint negyede monogám. Az ember legközelebbi rokonai, a csimpánzok illetve a bonobó csimpánzok pedig kifejezetten promiszkuusak.)

BIBLIAI MEGERŐSÍTÉS

A W. Tucker által idézett kutatók állítása egybecseng azzal, amit a Biblia is mond az ember eredeti állapotáról: „Azután így szólt az Úristen: „Nem jó az embernek egyedül lennie. Alkotok neki segítőtársat, aki hozzá illő.” [...] Ezért a férfi elhagyja apját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz.” (Ter 2,18,24)¹⁶

Lord Jonathan Sacks rabbi a Ferenc pápa elnöklétével 2014-ben megrendezett *International Interreligious Colloquium of the Complementarity of Man and Woman*¹⁷ (*Nemzetközi Vallásközi Kollokvium a Férfi és a Nő Komplementaritásáról*) konferencián felszólalásában kifejtette, hogy: „A poligámia az egyenlőtlenségek legerőteljesebb kifejeződése, mivel ez azt jelenti, hogy sok férfinak soha nem lesz még csak lehetősége sem arra, hogy felesége és gyerekei legyenek.”¹⁸ Mivel tudományosan bizonyított tény, hogy a házasságban élők jobb anyagi körülmények között élnek, jobb mentális és fizikai egészségnek örvendenek, jobbak az életkilatásaik és alapvetően boldogabbak és megelégedettebbek, az olyan szexuális normák, amelyek megengedik, hogy a gazdagok a szegények kárára házasodjanak, csak elmélyítik a társadalmi egyenlőtlenségeket. Lord Sacks az előadásában arra is kitért, hogy noha a Bibliában számos poligám férfinak található, az Ószövetség soha nem beszél megerősítőleg a poligámiáról (ahogy az Újszövetség sem), sőt, a Tízparancsolat kifejezetten meg is tiltja (lásd 9. parancsolat: Felebarátod házastársát ne kívánd!). A nyílt ellenségeskedés Ábrahám feleségei Sára és Hágár között, vagy Lea és Ráhel között, akik Jákob feleségei voltak, sokkal inkább a poligámia destruktív voltáról tanítanak, semmint, hogy jóváhagynák azt. Az Újszövetségben Jézus pedig megerősíti a Teremtéstörténetben elhangzottakat: „Nem olvastátok, hogy a Teremtő kezdetben férfinak és nőnek teremtette őket, és azt mondta: Ezért a férfi elhagyja apját, anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és egy test lesz a kettő? Most már többé nem két test, hanem csak egy. Amit tehát Isten egybekötött, azt ember ne válassza szét.” (Mt 19,4-6)¹⁹

A TÁRSADALMI BÉKE FELTÉTELE

A homo sapiens története kb. 300 ezer évre nyúlik vissza. Ebből eleink úgy 290 ezer éven keresztül nagyjából ugyanúgy éltek: halásztak, vadásztak, gyűjtögettek, vándoroltak. Az átlagéletkor kb. 30 év volt, amelynek felében a nők folyamatosan vagy utódot gondoztak, vagy terhesek voltak, hogy a születendő 10 gyerekből megmaradjon az a legalább kettő, amelyik túlél. Ha ugyanis kevesebb született, kipusztult a törzs. Ezzel párhuzamosan a férfiak folyamatosan, reggeltől estig az élelem megszerzésével foglalkoztak a családjaik és maguk számára, és ha nem tudtak eleget előteremteni, megint csak kipusztult a törzs. Elődeinknek 290 ezer éven keresztül meglehetősen nehéz dolguk volt, nem hinném, hogy ma élő utódaik közül sokan lennének, akik szívesen cserélnének velük. Azt sem tudom, hogy a 290 ezer

¹⁴ ford. K.T.

¹⁵ Jane Goodall „az emberi házasság előfutárának” tekinti azt viszonyt, ami egy hím és egy nőstény csimpánz között kialakul és amit ő „hitvesi kapcsolatnak” (consort relationship) nevez. Megfigyelte ugyanis, hogy a nőstény csimpánz, miután eleget tett a kötelezettségének, és minden hímmel párosodott (azért, hogy elejét vegye a kölyökgyilkosságnak), titokban megszökik az általa kiválasztott hímmel és napokig elkülönülve vannak együtt a dzsungelben, ahol még szerelmi fészket is kialakítanak. Ugyanis mint kiderült, a nőstény képes késleltetni az ovulációt, hogy nagyobb eséllyel fogadjon meg az általa preferált hímtől.

¹⁶ Káldi-Neovulgáta, https://szentiras.hu/SZIT/Mt_2,18,24

¹⁷ <https://insidethevatican.com/magazine/editorial/dossier/vatican-hosts-international-humanum-colloquium-on-the-complementarity-of-man-and-woman/>

¹⁸ Pat Fagan: *Monogamy and Inequality*, 2014. december 8. <https://marri.us/abandoning-monogamy-the-certain-road-to-inequality/>

¹⁹ Káldi-Neovulgáta, <https://szentiras.hu/KNB/Mt19,1-9>

év alatt mennyit álmodoztak egy könnyebb életről, de az biztos, hogy örömmel fogadták a tudomány és a technika mintegy 10 000 évvel ezelőtt beinduló robbanásszerű fejlődésének vívmányait. Amit ma civilizációnak hívunk, annak története mindössze 10 000 évre tekint vissza, amelynek során nagyot alkotó, majd lehanyagló kultúrák adták egymásnak a stafétabotot.

A kérdés, amelyet minden kultúrának meg kellett oldania - ahogy ezt a híres antropológus, Margaret Mead megfogalmazta -, az volt, hogy mit kezdjenek a fiatal férfikkal. Vezetés, irányítás híján, anélkül, hogy az energiáikat jó irányban becsatornázhathatnák, a férfiak erőszakossá és destruktívvá válhatnak. Minden ismert emberi társadalomban az erőszakos bűncselekmények elkövetői sokkal nagyobb számban férfiak, mint nők. És ez nem csak az emberi társadalmakra igaz, hanem a főemlősökre is. A korábban már említett csimpánzok körében a *hímek sokkal agresszívbak*²⁰, mint a nőstények. A korábban már szintén hivatkozott Jane Goodall és kollégái megfigyelték, hogy hím kamasz csimpánzok gyakran ölnek és esznek meg majmokat, míg a nőstény kamasz csimpánzok sosem tesznek ilyet, inkább vegetáriánus étrendet tartanak.

Az emberi társadalmak előtt álló feladat tehát az, hogy miként lehet a fiatal hímek/férfiak destruktóra hajlamos energiáit a társadalom szolgálatába állítani. Korábban beszéltünk már róla, hogy a poligám társadalmi berendezkedés, amikor kevés férfi sok szexhez jut, míg sok férfi egyáltalán nem jut szexhez, hogyan mélyíti el az egyenlőtlenségeket. Nem nehéz belátni, hogy ha egy társadalomban sok a magának feleséget nem találó, szexre kiéhezett férfi, az biztos recept az erőszakra. A szociológiai és antropológiai kutatások is alátámasztják ezt: a poligám társadalmakban magasabb az erőszakszint, mint a monogámokban²¹. Ezért van az, hogy a poligámia világszerte visszaszorulóban van, és egyre inkább átadja a helyét a monogámiának. Még a magukat poligámként meghatározó társadalmakban is, mint amilyenek egyes arab országok, túlnyomó többségben (96-98%) monogám házasságban élnek az emberek. A monogámia tehát abszolút győzelemre áll világszinten, mondjanak is bármit a poliamória hívei. A monogám társadalmakban válnak a legkevésbé rombolóvá a férfiak energiái, amelyek a feleségük és gyerekeik eltartására, és az egész társadalom javára fordítódnak. A családjukban benntartott és a feleségük mellett elköteleződött férfiak válnak a legkevésbé destruktívvá, az ő teremtőre fordított energiáik azok, amelyek jelentősen megnövelik a Joseph Daniel Unwin által is emlegetett „társadalmi energiát”²² (amelyről a *Kettő egyszerre nem megy* című tanulmányunkban írunk bővebben.). A férfiak erejét tehát úgy lehet alkotó, teremtő energiává alakítani, ha a családba integráljuk őket.

²⁰ Richard W. Wrangham, & Michael L. Wilson, Martin N. Muller: *Comparative rates of violence in chimpanzees and humans*, <http://blog.michael-lawrence-wilson.com/wp-content/uploads/2014/01/10.-Wrangham-et-al-2006.pdf>

²¹ Lahore and Wau Cairo: *The link between polygamy and war*, *The Economist*, 2017. december 23.

²² Unwin: *Sex and culture*.

*Szerző:
Kriúdy Tamás*

*Grafikai tervezés:
Balás Benedek DLA*

*Felelős kiadó:
Dr. Máthé Zsuzsa*

Szent István Intézet 2022
szentistvanintezet.hu

A tanulmány a Batthyány Lajos Alapítvány támogatásával jelent meg.

